

HET STATENJACHT 'FRISO'

HET
STATENJACHT
'FRISO'

De boeier Friso

Eén der bekendste ronde jachten van Nederland is de boeier „Friso”, die in Friesland in de vaart is als Statenjacht.

Dat Statenjacht is een uniek bezit. Geen andere provincie kan bogen op het bezit van zo'n prachtig schip.

Mogen de Friezen daarom niet een beetje trots zijn op hun Statenjacht? Velen verlustigen zich 's zomers in de aanblik van de „Friso” als hij met bolle zeilen het water klieft.

Als er een stijve bries over het vlakke Friese land waait is de „Friso” in z'n element. Dan legt hij zich tevreden op z'n zij en ploegt met z'n brede forse boeg door het water, dat onder de kracht van het schip gewillig uiteen spat.

Varen op het Statenjacht is een belevenis. Daar zijn allen het over eens, die ooit gast waren aan boord van het vlaggeschip van de provincie. Voor die gasten en voor de liefhebbers van mooie schepen werd dit boekwerkje over de herkomst en de lotgevallen van de „Friso” geschreven en samengesteld.

Deze naambordjes op de schuur van de oude scheepswerf van Eeltje Holtrop van der Zee herinneren aan de schepen, die op de werf van stapel liepen. Temidden van dit bonte gezelschap prijkt de naam van de „Friso” met het jaartal 1894.

1

De geboorte van de Friso

Het Statenjacht draagt de naam van de stamvader der Friezen. Met recht, want het is een puur Fries schip.

Gebouwd op een Friese werf in opdracht van de eerste burger van Friesland.

We schrijven voorjaar 1893.

Op de Jouster werf heerst grote bedrijvigheid. De knechten onder leiding van de zoon van de ouwe baas zijn druk aan het werk, want het seizoen begint weer te naderen, de schepen moeten klaar. Bovendien zijn er enige belangrijke reparaties te verrichten aan één der paling-aken uit Heeg.

Er wordt gezaagd, geschaafd, geklopt, gehamerd dat het een lieve lust is.

Dan gaat plotseling de kleine schuurdeur open en verschijnt in zijn zondagse lakense jas de ouwe baas Eeltje Holtrop van der Zee zelf. Iedereen kijkt op: zo maar door de week en dan in de „sneinske klean” (zondagse kleren), dat gebeurt nooit. Er moet dus wel iets bijzonders zijn. Eeltsje-baas met zijn kromme pijpje, loopt verder en zijn zoon Auke ziende zegt hij: „Roep het volk bij elkaar, ik heb wat te zeggen”.

Portret van de ontwerper en bouwer van de „Friso”, Eeltje Holtrop van der Zee (1823 - 1901).

Als allen verzameld zijn, tot de spijkerjongen toe, neemt Eeltje het woord en hoewel hij geen redenaar is en gewoonlijk weinig zegt, maar des te meer ziet, neemt hij zijn pijpje uit de mond en zegt: „Mannen, ik ben vandaag in Leeuwarden geweest bij de Commissaris der Koningin, baron Van Harinxma en deze heeft mij opdracht gegeven een boeier voor hem te bouwen, groter dan de boeiers welke wij tot nu toe hebben gemaakt en natuurlijk niet minder mooi. Volgend voorjaar moet ze klaar zijn. Ik ben trots op deze opdracht en ik verwacht, dat jullie allen, jij in de eerste plaats Auke, Pybe en Hylke en ook lytse Jan mee zullen werken, opdat wij deze vererende opdracht tot een goed einde brengen. Wij zullen voor Frieslad een Commissarisjacht bouwen!”

Eeltje zwijgt en kijkt de schare langs. Hij kent hen allen. Velen zijn al jaren op zijn werf werkzaam en hij weet, dat het bekwame vakmensen zijn, die reeds menige boeier en Fries jacht hebben gebouwd en hoe gebouwd!

Dan treedt Pybe, de oudste knecht naar voren. Hij neemt zijn pruimpje uit de mond en zegt: „Baes, Jo kinne op ûs rekkenje” (baas, u kunt op ons rekenen), stapt terug en pruimt verder.

Eeltje draait zich om en samen met zoon Auke verlaat hij de schuur, waar ieder weer aan het werk gaat.

Hij gaat aan de kant van de vaart naast de helling staan, achter de schuur, op de zijkant waarvan veel naambordjes staan met de namen van de schepen, die reeds op deze werf (het oude bedrijf van de familie Geerts, dat Eeltje in 1857 overnam) zijn gebouwd. Hij staart over het water en zoon Auke weet, dat er nu niet gesproken moet worden

Eeltje peinst lang, maar uiteindelijk draait hij zich om, kijkt Auke aan en zegt: „Ik sjoch 'm lizzen” (ik zie hem liggen) en verdwijnt in de kleine woning naast de werf.

Zo was de grote bouwmeester, die op 12 september 1823 te IJlst was geboren en op jeugdige leeftijd in de leer kwam bij zijn grootvader Eeltje Teadzies Holtrop, de bouwmeester van de thans nog bestaande boeier „Hilda”, eigendom van het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen. Een man van spaarzame woorden, maar een scheepsbouwer, zoals weinig anderen.

Van zijn kunnen leggen vele boeiers en Friese jachten getuigenis af.

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8400
8500
8600
8700
8800
8900
9000
9100
9200
9300
9400
9500
9600
9700
9800
9900
10000

1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600
1700
1800
1900
2000
2100
2200
2300
2400
2500
2600
2700
2800
2900
3000
3100
3200
3300
3400
3500
3600
3700
3800
3900
4000
4100
4200
4300
4400
4500
4600
4700
4800
4900
5000
5100
5200
5300
5400
5500
5600
5700
5800
5900
6000
6100
6200
6300
6400
6500
6600
6700
6800
6900
7000
7100
7200
7300
7400
7500
7600
7700
7800
7900
8000
8100
8200
8300
8

De „Friso” in een feestelijke entourage in de Noorderhaven van Harlingen op vlaggetjesdag, waarbij het Statenjacht elk jaar present is.

2

Avontuur op de Zuiderzee

De heer Van Harinxma heeft lange jaren met het schip gevaren. Later, toen het schip eigendom was van zijn erven, is het vooral zijn opvolger als Commissaris, mr. P. A. V. baron van Harinxma thoe Slooten geweest, die geregeld met het schip er op uit trok en de provincie doorkruiste. Ook langere tochten werden ondernomen, want de „Friso” was een schip, dat zeer geschikt was voor de Zuiderzee en de Zeeuwse stromen.

Een van deze reizen had bijna een noodlottige afloop, want toen de heer Van Harinxma in 1921 met zijn dochter en enige vriendinnen een reis had gemaakt over de rivieren naar Rotterdam en vandaar binnendoor naar Amsterdam, en naar Enkhuizen wilde gaan (hij had twee schippers aan boord, waarvan de vaste schipper Jager jaren bij de familie in dienst was) gebeurde er iets, dat indertijd persoonlijk door de heer Van Harinxma als volgt is beschreven:

„Van Amsterdam vertrokken wij naar Enkhuizen. Er stond een stoterige dikke bries, zodat wij één keer zelfs een flap water over de stuurstoel kregen. Wij hadden twee reven in het grootzeil en een kleine fok. 's Nachts lagen wij in de haven van Enkhuizen. De volgende

Een historische foto van de „Friso” uit 1906. Op 22 augustus van dat jaar won mr. P. A. V. baron van Harinxma thoe Slooten (in boezeroen aan het roer) op „bardzeildag” op het Snekermeer de medaille, die was uitgelooft door Z.K.H. Prins Hendrik.

morgen, 10 juni 1921, stond het er nog maar zo tamelijk voor. Ik ben eerst langs de havendam gelopen en overlegde daarna met de schipper of wij zouden uitvaren of niet. De visserslieden hadden ook iets meer zeil dan de vorige dag, zodat wij besloten te varen. Wij hadden naar Staveren bij de wind en tegen de stroom. Dit laatste achtte ik een voordeel, omdat als stroom en wind tegen elkaar ingaan de zeegang verward en onregelmatig wordt.

Zolang wij nog onder de „Ven” waren ging het goed. Mijn plan was zo hoog aan te houden, dat wij onder „de Kreupel” konden opvaren. Ik moest daartoe scherp bij de wind houden. Maar de zeegang bleek sterker en verwarder, dan ik mij voorgesteld had. Ik had het roer aan de schipper gegeven, maar durfde niet uit de stuurstoel te gaan, omdat ik bij eventuele ernstige moeilijkheden de meisjes niet alleen wilde laten. Was dit niet het geval geweest, dan had ik misschien ook nu — zoals ik vroeger meermalen deed — het nokkeval voor op de roef zittend in de hand genomen en dit zo nu en dan wat opgevierd als het schip in de zee dreigde te vallen.

Terugkeren kon ik niet, omdat ik geen kans zag het schip door de wind te krijgen en halzen met zo'n zware verwarde zeegang leek mij ook te gevaarlijk. Ik zette daarom door, maar even later viel het schip geheel opzij en stroomde het water binnen. Het bleef nog drijven op de zeilen maar dat zou gauw uit zijn. Ik had, voordat we onder de „Ven” vandaan kwamen, de beide voorluiken doen spalpen, zodat deze onmogelijk konden wegslaan en ook het deurtje naar de kajuit gesloten. Toen het schip kapseide stond ik naast de schipper bij het roer aan de lijzijde. Ik kon mijn lotgenoten nog toeroepen: „houdt vast” en ging toen kopje onder, maar ik greep de schoot en met veel inspanning gelukte het mij tussen de schootoverloop en de eerste bolder met één been geklemd om de rand van de stuurstoel mij flink vast te houden. Mijn been, dat ik om de stuurstoelrand had, werd nogal wat geschaafd, maar dat was een kleinigheid. Toen ik vast zat, na een tijd onder water te zijn geweest, was de toestand als volgt: de schipper hing aan het zwaardtouw zich vasthoudend, op zijn buik in het lang van het schip. Aan zijn onderbeen hield mijn dochter zich vast, tussen mijn dochter en mij hing een der meisjes, ik kon die met de hand bereiken en pakte haar eerst bij de halsdoek, maar toen zij riep dat ze stikte, pakte ik haar bij de haren en heb haar zo boven water gehouden tot de redding. Ik zag geen kans mijn dochter te bereiken. Een van de andere meisjes, die ook aan onze kant hing, liet los, maar greep zich vast aan de op het water drijvende gaffel van het grootzeil.

De boot van Staveren-Enkhuizen was gelukkig dichtbij. Zij gaf dadelijk drie stoten op de fluit en ik kon zien, dat in alle haast een sloepje werd gereed gemaakt, maar ik had niet gedacht, dat het nog aan redding zou toekomen.

De schippersjongen was voorop gebleven en doordat de luiken het hielden, was hij niet verder dan de knieën nat. De spoorboot, onder de oude kapitein Oostinga, manoeuvreerde zo handig, dat de sloep maar een kort eindje te roeien had om bij ons te komen. Eerst werd het meisje, dat zich aan de gaffel vasthield gered; toen de schipper met mijn dochter, die zich nog aan hem vasthield en toen het meisje, dat ik bij de haren vast had. Daarna was de beurt aan mij, waarbij ik aan boord kon komen door zoveel mogelijk recht op te gaan staan en mijn

benen op te wippen. Volgens de kapitein was tussen het tijdstip waarop hij het ongeluk zag gebeuren en onze aankomst aan boord een half uur verlopen.

De passagiers waren allen zeer ontroerd en behulpzaam; dadelijk kwamen de koffertjes open en konden de meisjes van droge kleren worden voorzien. Ik zelf heb mij gedroogd in de machinekamer want ik veronderstelde dat niemand kleren had, die mij pasten. Alles is best afgelopen. Mijn dochter is een week ziek geweest, maar was toen weer helemaal in orde. De schipper is met de spoorboot naar Enkhuizen overgestoken en gelukkig kwam hij net op tijd om het karkas van de „Friso” te redden, want deze was al ten zuiden van het Krabbersgat gedreven en daar werd zo wat om het wrak gevochten tussen de zich zelf bergers noemende sjouwerlui.

Men heeft wel gezegd, dat de schipbreuk te wijten was aan het te diep staan van het lij-zwaard. Ik ben het daarmee niet eens, maar wil juist het tegendeel aannemen. De onregelmatige onstuimige zeegang draagt m.i. de schuld”.

Tot zover de heer Van Harinxma. Gelukkig ging de boeier niet verloren, werd gerestaureerd op de werf te Joure en voer nadien nog vele jaren in de provincie, daarbij vele hoogtijdagen op watersportgebied opluisterende.

De vergulde leeuw, die het roer van het Statenjacht siert.

*Een gepavoiseerd Statenjacht voert de elfstedenvloot aan in de stadsgracht van Leeuwarden. Op de achtergrond de Oldebove.
Eigenlijk werd hier een overtreding begaan. De regels voor vlagvoering schrijven n.l. voor, dat een varend of zeilend schip niet gepavoiseerd mag zijn.*

3

De Friso om útens

De „Friso” overleefde dus het avontuur op de Zuiderzee, maar het zou niet de laatste keer zijn, dat het schip voorgoed verloren dreigde te gaan.

Toen de heer Van Harinxma ouder werd en zijn ambtsbezigheden hem steeds meer in beslag namen, waardoor er weinig tijd overbleef om er met de boeier op uit te trekken, werd besloten om de „Friso” te verkopen.

Dit betekende, dat de fraaie boeier uit Friesland verdween, want hij werd in 1937 gekocht door de heren Hamstra te Weesp, afkomstig uit Harlingen.

De nieuwe eigenaars lieten het schip in de winter van 1937/38 grondig opknappen op de werf van Kok te Muiden. De boeier was daar in vertrouwde handen, want deze werf genoot bekendheid door de botters, die er werden gebouwd.

De „Friso” kreeg in Muiden een geheel nieuwe huid en er werd tevens een hulpmotor in geplaatst, een gerief, dat tot dat ogenblik had ontbroken. De vernieuwing is kennelijk van nogal ingrijpende aard geweest, want pas in het voorjaar van 1939 werd de „Friso”, intussen omgedoopt tot „Lydianna”, feestelijk te water gelaten.

April 1954: er wordt hard gewerkt in Grouw om de uit Holland teruggekeerde boeier „Friso” gereed te maken voor z'n nieuwe bestemming als Statenjacht van Friesland.

De Hamstra's hebben er een aantal jaren mee gevaren en af en toe was het schip weer op de Friese wateren te zien.

De tweede wereldoorlog maakte het varen echter spoedig onmogelijk en de boeier werd opgelegd.

In het voorjaar van 1944 teisterde een brand de loods waarin het schip lag „ondergedoken”. Die brand betekende bijna het definitieve einde van de „Friso”. Het hele voorschip werd door het vuur vernield. Van de eens zo trotse boeier was nog slechts een troosteloos, geblakerd wrak overgebleven.

De eigenaren zagen er weinig heil meer in en verkochten de restanten van het schip aan de werf van de gebroeders Kok in Muiden.

Door materiaalgebrek duurde het enige jaren voordat de boeier geheel hersteld was.

De heer J. S. van Mesdag te Hilversum werd de nieuwe eigenaar. Hij doopte het schip „Jean Bart”, naar zijn in de oorlog omgekomen zoon. De thuishaven was toen Muiden.

Er werd een Friese schipper aangesteld en er werd veel met de boeier op het IJsselmeer gezeild.

Het Statenjacht in actie in volle zee. In 1955 nam de boeier deel aan de Harlingen-Terschelling race, een avontuurlijke tocht, die de „Friso” op de terugweg nog een overwinning opleverde ook.

4

Boeiercommissie in actie

Intussen was de belangstelling voor het ronde jacht sterk toegenomen, mede door de instelling van de Stamboekcommissie voor Friese Ronde Jachten van het Fries Scheepvaartmuseum te Sneek. Gevolg hiervan was dat op 4 juli 1953 onder auspiciën van de Kon. Zeilver. „Oostergoo” een reünie werd belegd van Friese Ronde Jachten. Bij die reünie keerde het Commissarisjacht voor het eerst sedert jaren weer naar Friesland terug.

Van de verzamelde schepen was het het grootste en het trok aller belangstelling, vooral ook omdat er geruchten gingen, dat de heer Van Mesdag het schip wilde verkopen en zich reeds een gegadigde uit Frankrijk had gemeld! Zou ook dit schip de weg gaan van zovele grote boeiers in de afgelopen jaren?

Er gingen stemmen op om te trachten dit schip voor Friesland te redden, door het een officiële functie te geven, waarbij gedacht werd aan het weer in gebruikstellen van een Statenjacht, waardoor een oude traditie in ere zou worden hersteld. Friesland had namelijk al in anderhalve eeuw geen statenjacht meer bezeten.

Het bleef niet bij woorden alleen.

De Koninklijke Zeilvereeniging „Oostergoo” en het Departement Leeuwarden van de Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid en Handel stelden een Boeiercommissie in, bestaande uit de heren R. Buisman, H. B. Halbertsma, J. E. Benes, Mr. E. Foppes en H. G. van Slooten, die tot taak kreeg te trachten de „Friso” weer naar Friesland terug te halen als Statenjacht. Het was vooral de voorzitter van deze commissie, de heer Roelof Buisman, die op de hem eigen wijze niet alleen leiding gaf, maar ook daadwerkelijk de geldmiddelen bijeen bracht. Levendig herinneren wij ons een bijeenkomst in de vroege herfst van 1953 op het woonschip van Hidde Halbertsma te Grouw, waar bij onze entree de heer Buisman tot de gastheer zei: „Hidde, hoeveel flessen wijn heb je klaar staan?”. Na het antwoord: „Twee”, merkte hij op: „Dat is twee te weinig (wij waren met ons vieren), want er gebeuren vanavond grote dingen”. Nu, die gebeurden dan ook! Want nadat wij eerst nog eens alle mogelijkheden onderzocht hadden, om het benodigde geld bijeen te krijgen en al deze plannen weer waren verworpen, zei de voorzitter: „Wij leggen zoals wij hier zitten de man f 1000,— op tafel en dan maken wij een lijst van personen en bedrijven, die wij waardig keuren om hier aan deel te nemen”. Zo

geschiedde en nog die zelfde avond telefoneerde Buisman met een bekend fabrikant in deze provincie, waarbij hij hem vertelde van de plannen en tevens duidelijk liet doorschemeren, dat van hem ook f 1000,— werd verwacht, daaraan toevoegende: „U behoeft natuurlijk niet mee te doen, maar ik zou het niet prettig vinden, als u later hiervan horende, zou zeggen: „Hé, jammer, dat ik dat niet heb geweten”. U begrijpt, dat deze man eenvoudig niet meer nee kon zeggen!

De gehele administratie van deze gelden voerde de voorzitter op de achterkant van zijn sigarendoos. Het waren sigaren van het merk Pimpernel. Op de voorkant van de doos stond een guillotine met Lodewijk de Zestiende afgebeeld. Vooral vrijdags op de Leeuwarder Beurs had hij zijn jachtterrein en als er weer iemand door hem bewogen was om mee te doen, kon hij tevreden opmerken: „Zie zo, al weer één onder de valbijl”. Hij accepteerde echter niet iedereen, want toen een elders wonend familielid van hem opbelde en hem vroeg of hij ook mee mocht doen, kwam prompt het antwoord: „Nee, dat redden we zelf wel in Friesland”.

En inderdaad klaarde hij het in zeer korte tijd, hetgeen uitsluitend te danken was aan zijn persoonlijkheid en de grote invloed, welke hij hier kon uitoefenen, overigens op zo'n bijzondere en charmante wijze, dat niemand eenvoudig durfde te weigeren! Zo kon al na enige weken aan de heer Van Mesdag worden bericht, dat de boeier door ons werd gekocht. Daarnaast was er nog voldoende geld om niet alleen het schip te laten restaureren en van een nieuw tuig te laten voorzien, maar ook om bij de overdracht aan het provinciaal bestuur een groots festijn aan te richten. Het was fascinerend dit alles op deze wijze mee te maken!

Familieleden van de „Friso”, de ronde jachten.
In dit gezelschap kwam de „Friso” in 1953 in Friesland terug, hetgeen de directe aanleiding werd tot de oprichting van de boeiercommissie.

5

Terug in It Heitelân

In de herfst van 1953 keerde het oude Commissarisjacht, na een afwezigheid van 16 jaar, naar Friesland terug. Op een koude morgen werd het schip door de Boeiercommissie te Lemmer overgenomen, waartoe de vlag van de K.N.Z. en R.V. werd gestreken en die van „Oostergoo” gehesen. Daarna volgde een lange tocht, welke, via Terhorne (waar het schip op gepaste wijze werd „in” gegeten en gedronken), naar Grouw voerde, om daar op de werf van de Fa. R. Wester en Zn. te worden opgeknapt, terwijl tevens aan de Fa. T. Molenaar en Zn. opdracht verstrekt werd een nieuw tuig te maken. Tijdens de winterzitting van de provinciale staten van Friesland werd het schip officieel aangeboden. Onder applaus werd het geschenk door de statenleden aanvaard. De Boeiercommissie ging daarna de overdracht, welke in mei 1954 zou plaats vinden, voorbereiden.

De „Friso” keert terug in Friesland. Een foto van de tocht van Lemmer naar Grouw. De „Friso” vaart hier in het nieuwe Kanaal op weg naar Grouw.
Van links naar rechts: R. Buisman, mr. E. Foppes, H. G. van Slooten, dokter W. B. van der Meer en P. Bokma.

De commissie meende, dat een aantal instanties en verenigingen in staat moest worden gesteld bepaalde geschenken voor het jacht aan te bieden, terwijl verder de overdracht een feestelijk geheel moest worden. Daarbij mocht naar het oordeel der commissie de Koninklijke Marine niet ontbreken. Levendig herinneren wij ons de vele besprekingen, waarbij suggesties werden gedaan, die dan weer werden verworpen, waarna weer nieuwe ideeën naar voren kwamen, zodat uiteindelijk een programma werd opgesteld, dat volkomen paste bij dit belangrijke gebeuren. Immers het was ruim 150 jaar geleden, dat Friesland een Statenjacht bezat!

Zo werd dan als datum vastgesteld 22 mei 1954. Aan de vooravond van deze dag kwamen gedeputeerde staten en de boeiercommissie samen in de statenzaal te Leeuwarden, teneinde de milde gevers gelegenheid te bieden hun geschenken over te dragen. Het lijkt ons van belang deze gevers hier met name te noemen:

Het gemeentebestuur van Leeuwarden bood een vergulde masttop met twee vergulde vlaggenstok-knoppen aan, vervaardigd door de heer Stalman te Hindeloopen; het gemeentebestuur van Idaarderadeel, in welke gemeente de overdracht zou plaats vinden, schonk een door de glazenier Jentje Popma vervaardigd raam met het wapen der provincie, ter plaatsing in de roef; de vereniging van burgemeesters en secretarissen in Friesland schonk een lange statie-wimpel met o.a. de wapens der elf steden en daar tussendoor, gesymboliseerd voorgesteld, de andere gemeenten, gemaakt door de kunstschilder Dick Osinga; het Provinciaal Comité voor de Vrouwelijke Hulpverlening en het Algemeen Comité „Tot Opbouw” boden een praktisch vrouwengeschenk aan: elf kussens, waarop Mej. R. Smits op zeer kunstzinnige wijze de wapens van de elf steden en enige passende motieven had geborduurd; de Kamer van Koophandel en Fabrieken in Friesland zorgde voor een, door de boekbinder de Jong, fraai in perkament gebonden gastenboek, waarin tevens door de secretaris van de Boeiercommissie (H. G. van Slooten) de geschiedenis van de „Friso” is geboekstaafd; het Departement Leeuwarden van de Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid en Handel gaf een fraaie, door S. Buikstra te Grouw vervaardigde, lantaarn voor de kajuit; het Zakencentrum te Leeuwarden kwam met een barometer en scheepsklok, opdat het Provinciaal Bestuur vooral zou weten dat „de tiid gjin skoft hâldt”, het Icobé, eveneens te Leeuwarden, had een mastplank laten maken door de heer Stalman te Hindeloopen, waarop het portret staat van Friso, de stamvader aller Friezen, ontleend aan de uit 1622 stammende, kroniek van Winsemius; V.V.V. Terhorne, verheugd, dat het Statenjacht daar ligplaats zou kiezen, gaf een scheepshoorn, welke direct door de Commissaris der Koningin ter plaatse werd beproefd! Tenslotte bood de K.Z.V. Sneek een stel seinvlaggen aan en berichtte het gemeentebestuur van Sneek, dat zij graag een middelfok wilde geven!

U ziet de goede „Friso” werd wel in de spullen gezet! Nog was de stroom niet afgelopen. De Commissie Stamboek Friese Ronde Jachten kwam bij monde van haar initiatiefnemer, kolonel Van Waning, met een echt boordkanon, compleet met kruit en laadstok, opdat op gepaste wijze saluutschoten konden worden afgegeven, terwijl tot slot Mr. D. H. Okma namens de president van de Rechtbank te Leeuwarden een binnenaanvaringsreglement offereerde, opdat het Statenjacht

De overdracht van het Statenjacht op 22 mei 1954 was een feestelijke gebeurtenis. Enkele momentopnamen op deze pagina herinneren daaraan. Met een stevige handdruk bezegelt de heer J. E. Benes de aanbieding van het geschenk van Nijverheid en Handel, een lantaarn.

De heren C. J. W. van Waning, H. G. van Slooten, mr. A. A. M. van der Meulen, J. L. Hoogland en mr. H. P. Linthorst Homan achter de tafel met geschenken.

Tijdens de overdracht in Grouw v.l.n.r. de heren H. Th. de Booy (K.N.Z.H.R.M.), ir. J. Loeff (K.V.N.W.V.), Schout bij Nacht F. Burghardt (cdt. Zeemacht Nederland) dr. Ernst Crone, H. G. van Slooten en C. J. W. van Waning (Commissie Stamboek Friese Ronde Jachten).

Het Statenjacht tijdens z'n eerste officiële vaart over de Friese wateren met aan boord de „officials” waaronder de oud-commissaris der koningin mr. P. A. V. van Harinxma thoe Slooten (tweede van rechts).

geen overtredingen zou begaan! Dit alles vond plaats in een bijzonder prettige stemming en voldaan ging ieder naar huis om krachten te verzamelen voor de grote dag van zaterdag 22 mei.

Zelden heeft de secretaris van de Boeiercommissie onrustiger in zijn woonschip te Grouw geslapen dan die nacht. Niet alleen woei het hard en viel er voortdurend regen, maar reeds om 6 uur 's morgens werd hij gewekt door de heer Brink, inspecteur van de Provinciale Waterstaat, die hem kwam waarschuwen, dat de drie mijnenvegers van de Kon. Marine weliswaar in Harlingen in de haven lagen, maar gezien de harde wind niet in staat waren naar Grouw op te varen, ja zelfs van plan waren weer zee te kiezen! Hij vertrok dan ook direct naar Harlingen en maakte zijn opwachting bij de commandant, teneinde te bereiken, dat deze althans niet direct zou vertrekken, maar eerst orders van hogerhand zou afwachten. Er volgden spannende uren, waarin koortsachtig overleg gepleegd werd tussen de Commandant Zeemacht Nederland, de Commissaris der Koningin en de Boeiercommissie, waarvan het resultaat uiteindelijk was (de wind nam ook iets af) dat het flottielje zou trachten Grouw te bereiken, hetgeen na enige avonturen gelukkig ook inderdaad is gelukt.

Zo vond dan om 's middags 2 uur bij het Theehuis te Grouw de officiële overdracht plaats, waarbij behalve de Commissaris der Koningin en het voltallige College van Gedeputeerde Staten, ook de vroegere eigenaar en oud-Commissaris Mr. P. A. V. baron van Harinxma thoe Slooten en vele genodigden aanwezig waren. Het Statenjacht lag geflankeerd door twee boeiers, twee Friese jachten en twee tjotters, met de vlag van de K.Z.V. „Oostergoo” in top voor de steigers. Nadat zowel de voorzitter van het Departement Leeuwarden van de Ned. Mij. van Nijverheid en Handel, de heer J. E. Benes, als ook de voorzitter van de Boeiercommissie, de heer R. Buisman, het woord hadden gevoerd, aanvaardde de Commissaris der Koningin, Mr. H. P. Linthorst Homan, de boeier, waarbij de vlag van „Oostergoo” werd gestreken en de standaard van de Commissaris gehezen. Van hek voerde de „Friso” de Nederlandse vlag, terwijl de Friese vlag, bij wijze van geus op de boegspriet werd gevaren.

Nadat de Commissaris en enige leden van Gedeputeerde Staten met gasten aan boord waren gegaan, ging men midden op het Pikmeer voor anker, daarbij geëscorteerd door de andere ronde schepen en ving het zogenaamde Caroussel-zeilen aan. Onder het wakend oog der drie mijnenvegers, presenteerde de Friese jachtvloot, bestaande uit groepen van 5 schepen van de verschillende wedstrijd-klassen zich aan het Statenjacht. Ondanks de voortdurend vallende regen en wat te harde wind, was dit een groots spektakel, dat geheel door een speciaal fotovliegtuig uit de lucht werd vastgelegd. Tot slot ging de „Friso” anker op. Aan het hoofd van een onafzienbare vloot van schepen, waaronder zelfs de reddingboot „Prins Hendrik”, maakte ze haar eerste officiële vaart over de Friese wateren.

Alle deelnemers aan deze overdracht ontvingen een plaquette met een afbeelding van het Statenjacht ter plaatsing in hun schip, terwijl een officieel diner in hotel „Oostergoo” te Grouw, deze glorieuze dag besloot, waarbij de geïllumineerde oorlogsbodems niet weinig tot de feestvreugde in het dorp bijdroegen.

6

Statenjachten van weleer

Friesland heeft in het verleden, toen het onder de Nassau's nog een souverain gewest vormde van de republiek der Nederlanden (1581-1795), reeds eerder vier Statenjachten bezeten, schepen, die speciaal bestemd waren voor de reizen van stadhouders, staten en verschillende colleges.

In 1632 schonk Frederik Hendrik zijn afgedankt jacht aan de Friese stadhouder Ernst Casimir, dat dienst deed tot 1640, toen opdracht werd gegeven voor de bouw van een nieuw schip, dat onder stadhouder Willem Frederik dienst deed en ook zijn weduwe Albertine Agnes ter beschikking stond. In 1681 liep het derde Statenjacht van stapel op de Admiraliteitswerf te Harlingen. Dit schip heeft jaren dienst gedaan en voerde o.a. het lijk van Johan Willem Friso, in 1711 bij de Moerdijk verdronken, naar Friesland terug.

In het museum „Het Hannemahuis” te Harlingen staat dit pronkstuk een model van het Statenjacht uit 1738.

Het vierde jacht werd in 1738 besteld bij de scheepsbouwer Pieter van Zwijndrecht te Rotterdam voor het enorme bedrag van 17.500 Car. Glds. De stadhouders en de staten hadden samen het gebruiksrecht, waarbij dient te worden opgemerkt, dat deze schepen nooit in Friesland zelf voeren, maar altijd gebruikt werden voor de reizen over de Zuiderzee. De ligplaats was dan ook Harlingen.

Van dit laatste Statenjacht, waarvan na 1748, toen Willem IV naar Holland vertrok, de Staten het gebruiksrecht aan zich trokken, bestaat een fraai 18e eeuwse model in het museum het Hannemahuis te Harlingen, alsmede een prent, waar het jacht ligt voor het stadhuis te Harlingen. De veranderde omstandigheden maakten, dat in 1796 het besluit viel het jacht te verkopen. Op 27 april 1796 vond de veiling plaats in het logement „de Gouden Leeuw” te Harlingen. Kopers werden de kooplieden Dirk Noemes en Simon Passchier te Emden voor de somma van 8475 Car. Glds., waarbij zij de kostbare inventaris voor 4478 Car. Glds. er bij overnamen.

He laatste 18de eeuwse Statenjacht in de haven van Harlingen. Op deze uit 1786 daterende prent ligt het Statenjacht voor het stadhuis van Harlingen gemeerd. De prent staat afgedrukt in „De Tegenwoordige Staat van Friesland.”

Uit het Resolutieboek van de Staten van Friesland uit 1738 tekenden we onderstaand besluit op:

*De Heeren Haar Edel Mogende Gedeputeerden hebben ter vergaderinge voorgedragen, dat het groot transport Jagt door onderdom was versleeten en in die staat geraakt, dat het gebruik daarvan niet sonder gevaar ge-
nooten konde worden, sonder dat hetselve door reparatien in behoorlijke securiteit kan worden gestelt.*

Waarop gedelibereert sijnde, is goetgevonden en verstaen de Heeren Gedeputeerden door deesen te authriseeren, om ten dienste van den Lande en ten gebruike van Sijn Furstelijke Doorluchtigheijt en verdere Furstelijke persoonen, en Heeren in de Hooge, soo Generaliteijts als Provinciale Collegien wegens Frieslandt sessie hebbende, een geheel nieuw transport Jagt op 's Landskosten en met de meeste mesnage te doen bouwen.

En wert meteen gearresteert, dat de kostgelden, die aan het scheepsvolk werden betaalt, wanneer in actuele dienst sijn, sullen koomen ten laste van den Lande, soo wanneer Sijn Furstelijke Doorluchtigheijt en de verdere Furstelijke Persoonen off de Heeren wegens het Collegie in Commissie gaende sijn van het Jagt bedienen. Moetende alle de andere Heeren, die daarvan gebruik sullen willen maken, sulks op eigen kosten doen, en ten dien einde een acte van gebruik moeten versoecken van Sijn Furstelijke Doorluchtigheijt of het Collegie.

Aldus geresolveert op 't Landschapshuijs den 15e Maart 1738.

Voor Oostergoo

w.g. W. H. v. Heemstra
1738

w.g. F. Bavius

Voor de Sevenwouden

Voor Westergoo

w.g. J. v. Wayen

w.g. J. v. Glinstra

Voor de Steeden

w.g. P. Bourboom

w.g. H. de Blau

De „ribbenkast' (inhouten) van de „Friso", gefotografeerd toen het schip voor een grote beurt op de helling lag.

7

De boeier

„Het is de onvergankelijke roem van de boeier, dat zij onze natie in haar prille jeugd heeft bijgestaan in haar strijd om de vrijheid. De „smalle vloot" van de Prins van Oranje, welke in 1588 de Spaanse landingsvloot in Duinkerken gevangen hield en deze verhinderde zich met de uit Spanje gezonden „Armada" te verenigen, bestond immers voor een aanzienlijk deel uit boeiers", aldus Commandeur Van Waning in zijn inleiding tot het hoofdstuk „De Boeier" in het in 1962 verschenen boek „Ronde- en Platbodem Jachten".

De naam „boeier" stamt uit de 15e eeuw, toen dit type schip als een soort kustvaarder de Noordzee bevoer, ja zelfs tot in Frankrijk door-drong. Trachten wij de naam te verklaren, dan is dat niet zo een-voudig, maar Van Dale zegt: „vaartuig, dat van voren en van achteren is opgeboeid". Hierbij is tevens te denken aan het werkwoord „boeien", d.i. het scheepsboord met planken ophogen, waardoor een grotere zeewaardigheid werd verkregen. Vooral in de 17e en 18e eeuw werd de benaming boeier een soortnaam voor een groot aantal onder-ling verschillende scheepstypes, met name binnenschepen. Daar de speeljachten zich weer uit deze binnenschepen ontwikkelden, werd uiteindelijk de naam boeier uitsluitend gebruikt voor een bepaald type van rond jacht. Een boeier in de huidige vorm, voortgekomen uit deze speeljachten, met name het z.g. kopjacht, genoemd naar de versiering op het roer, is een rond schip, dat nergens „stilstaat", hetgeen wil zeggen, dat er geen rechte lijn in zijn scheepsvorm te vinden is. Zijn grootste lengte is meestal niet meer dan 2½ tot 3 maal groter dan zijn grootste breedte. De boeier heeft een vast dek, vaste roef, brede zwaarden, een smal roer en een boeiertuig met losse broek en ronde gaffel.

Er zou veel meer te zeggen zijn over deze ontwikkelingsgang, maar dat is in dit verband verder niet relevant.

Het is de Friese scheepsontwerper Folkert Nicolaas van Loon (1775-1840), die eigenlijk de vormgever geworden is van het huidige type Friese boeier, zoals wij dat kennen. Zo liet dit genie in 1825 een groot jacht van het boeiertype bouwen bij de toen reeds vermaarde Eeltje Teadzes Holtrop (1769-1847) te IJlst. Deze Eeltje Teadzes Holtrop was de grootvader van moederszijde van Eeltje Holtrop van der Zee (1823-1901), de man die deze scheepsvorm verder heeft vervolmaakt.

In de boedel van Van der Zee zijn ook de tekeningen gevonden van Van Loon, al wijkt het Van der Zee-model af van de lijnenplannen van Van Loon, gezegd kan worden, dat Eeltje-baas deze verbeterd en vervolmaakt heeft. Zelf heeft hij geen enkele tekening gemaakt. Alles ging „op het oog”. Na eerst op de werf van zijn grootvader werkzaam te zijn geweest, verhuisde hij in 1857 naar Joure, waar hij een werf huurde van Jhr. Vegelin van Claerbergen, wonend op Herema State. Vele honderden boten, pramen, snikken en veerschepen, tjalken, aken en een zestal zeegaande palingaken zijn daar gebouwd. Nog heden ten dage leggen een groot aantal naamborden, gespijkerd aan de hellingschuur, getuigenis af van zijn prestaties. Maar de beste voorbeelden van zijn scheppend vermogen varen nog steeds op de Hollandse wateren. Tussen 1860 en 1897 bouwde hij 13 boeiers, en wanneer wij de voor A. H. Hulk gebouwde „Boeier-aalaak” „Friso” en het in 1917 door zijn zoon Auke van der Zee tot boeier verbouwde Friese jacht „Annie” meetellen, worden het vijftien. Van deze 15 boeiers zijn er thans nog 6 in de vaart en wel als oudste de in 1877 gebouwde „Constanter”. Dan volgen 1881 „Albatros”, 1886 „Sperwer”, 1890 „Friso” (ter onderscheiding van het huidige Statenjacht: de lytse „Friso”), 1892 „Maartje” en tenslotte 1894 „Friso”, het Statenjacht en tevens de grootste boeier door Eeltje-baas gebouwd. Zijn zoon Auke, die de werf overnam, bouwde in 1909 „Olga” (deze boeier ligt thans in Ascona) voor de heren Boissevain en de Lanoy Meijer en in 1912 de grootste boeier ooit in Friesland gebouwd, de „Almeri” voor de heer Bangert, welk schip in 1957 werd gesloopt. Naast de Jouster werf waren er ook andere werven in Friesland waar boeiers van stapel liepen en wel te IJlst, Grouw en Heeg, maar de fraaiste schepen kwamen toch uit Joure.

Rest de vraag: worden er tegenwoordig nog wel boeiers gebouwd? Het antwoord moet luiden: zeer sporadisch. Berend de Jong bouwde in 1961 een kleine boeier de „Boreas”, een zeer fraai schip en enige jaren later bouwde de rentenierende boer Douma in Terhorne in zijn eentje er ook één, doch het model is minder mooi, daar deze solitair zo zijn eigen ideeën had.

Verder is ons bekend, dat momenteel in Eindhoven door een amateur, de heer G. van Heijst, de boeier „Constanter” op ware grootte wordt nagebouwd, hetgeen wonderwel schijnt te gelukken. Maar men moet wel van zeer goeden huize zijn om een dergelijke prestatie te leveren. Wel worden er gelukkig vele boeiers door restauratie van de ondergang gered en zijn er in Friesland nog meerdere scheepsbouwers, die dit werk uitstekend verstaan.

8

Uit het logboek van de Friso

In een étui van waterdicht zeildoek bevindt zich aan boord van het Statenjacht een met gouden letters gesierd gastenboek, waarin van jaar tot jaar van elke vaartocht van de „Friso” een korte beschrijving wordt gegeven.

Dit logboek geeft een beeld van de functie, die het Statenjacht vervult in de Friese samenleving. Er wordt een intensief gebruik van gemaakt voor representatieve doeleinden. Vele belangrijke figuren voeren in de afgelopen twintig jaar als gasten van het provinciaal bestuur mee op het Statenjacht. En bij talrijke watersportevenementen in Friesland was de „Friso” present om er meer kleur en allure aan te geven. De laatste jaren werden er gemiddeld zo'n dertig officiële vaartochten met het Statenjacht gemaakt in de maanden mei tot en met september. De wintermaanden worden benut voor het onderhoudswerk aan het schip, dat al verschillende malen een grote reparatiebeurt heeft gehad. In het logboek worden de gasten vermeld, die meevoeren, de tijd van vertrek en terugkomst, de vaarroute, het doel van de tocht en de weersgesteldheid.

Eén van de eerste hoge gasten, die op het Statenjacht meevoer was Z.K.H. Prins Bernhard tijdens zijn werkbezoek aan Friesland op 10 en 11 juni 1954.

Een bonte rij gasten heeft in de loop der jaren varend kennis gemaakt met de „Friso”: vorstelijke personen uit binnen- en buitenland, diplomaten, ministers, staatssecretarissen, parlementariërs, statenleden, industriëlen, burgemeesters, provinciale bestuurders, officieren, departementsambtenaren, studenten, publiciteitsmensen, enz.

Velen van hen hebben (onder het toezien van de beide schippers Tjerkstra en Van der Noord) aan het roer van de boeier gestaan en de aparte sensatie ervaren van het sturen van een vorstelijk schip als de „Friso”. In het logboek komt men herhaaldelijk de aantekening tegen, dat er onderweg verschillende malen van stuurman werd verwisseld. In allerlei toonaarden wordt in het logboek de lof bezongen, die de gasten tot uitdrukking brachten over het schip en het prachtige Friese land.

Er wordt gewag gemaakt zowel van windstiltes, waarbij op motorcracht moest worden gevaren als van harde wind, waarbij het grootzeil moest worden gereefd en de stormfok gehesen, zowel van onweersbuien met zware windstoten als van zonnig weer met een heerlijk briesje, zowel van regen en harde wind als van heldere luchten en fijn zeilweer.

Een vaartocht op het Statenjacht is onder alle omstandigheden een aparte belevenis. Op het dek, in de kuip of in de knusse roef, de gasten kunnen zich altijd amuseren. En het Statenjacht zou geen Fries Statenjacht zijn als er tussen de bedrijven door niet een drankje zou worden geserveerd van Friese bodem: geurige koffie of een ander opkikkertje. Slechts enkele willekeurige notities uit het logboek ter illustratie van de ervaringen:

„De gasten van buiten Friesland wisten niet, dat onze provincie zo mooi is!”.

„Het gezelschap was verrukt over deze tocht en men was van oordeel, dat Friesland voor de watersport de beste provincie van Nederland is”.

„De gasten waren zeer tevreden. Ze hadden genoten van de heerlijke rust van de Friese meren”.

„De gasten waren weg van het schip en van de zeiltocht”.

„Eén der gasten maakte de opmerking nog nooit zo'n mooie tocht te hebben gemaakt”.

„In Grouw gingen de gasten onder uitbundige dankbetuigingen van boord”.

Of de Indische koningszoon Friso werkelijk heeft bestaan zal niemand ooit kunnen bewijzen. Zijn naam leeft echter voort in het Statenjacht, dat naar hem werd genoemd en dat, varend op de vrije Friese wateren, de herinnering levend houdt aan de historie van het volk der Friezen, dat in menig opzicht de traditie van z'n legendarische stamvader heeft voortgezet en uitgezwoven is over de zeven wereldzeeën.

Enkele momentopnamen uit de loopbaan van het Statenjacht:

Boven: Ook buitenlandse bezoekers zijn vaak te gast op het Statenjacht, zoals hier een Russische delegatie in juli 1966.

Midden: Vaartocht met mr. Pieter van Vollenhoven in 1971.

Onder: „Ik heb m'n schuitje volgeladen’. De griffiers der staten uit de elf provincies voeren in 1973 op het Statenjacht.

FRISO·GENTIS·CONDITOR

9

De naam Friso

*„In den olden croniken vynt men bescreven,
 ..... in dat voerseide lant India
 Was gelegen een prouyncia (provincie)
 Die was gebeten Frisia,
 Daer wie voerd van lesen,
 Ho dat drie broederen hebben gewesen;
 De ene was gehieten Friso,
 De ander hiet men Saxo,
 Den derden hiet men Bruno;
 Welker broedere voer gescreven
 Ut den lande worden verdreven .....”*

In zijn boek „Friesche Sagen”, citeert de Friese schrijver J. P. Wiersma bovenstaand rijmpje ter inleiding van een stukje apocriefe geschiedschrijving over de herkomst der Friezen in casu de roemruchte Friso, die in verschillende sagen en legenden als de stichter en naamgever van het volk der Friezen voortleeft.

De eerste Friezen hebben over verre zeeën en door vele landen geworven, voordat zij het land van hun keuze vonden aan de kust, zo wil de overlevering.

Friso, zo vertelt de sage, was één der drie zonen (Friso, Saxo en Bruno) van de Indische koning Adel. Hij diende in het leger van de grote Alexander en viel deswege in Indië, zijn geboorteland, in ongenade. Hij moest vluchten voor de woede van de tyran Agrammes. Met een groep landgenoten ging hij op reis en belandde na lange zwerftochten aan de kusten van de Noordzee. Daar vestigden de ballingen zich en zij noemden het land naar hun leider, Friesland.

Een andere versie van de legende wil, dat de drie broers: Friso, Saxo en Bruno, ten tijde van de verwoesting van Jeruzalem door Nebukadnezar, met hun vrouwen, kinderen en veel familieleden uit het land vluchtten, gedreven door de voorzegging van de profeten over de ondergang der stad.

Na veel omzwervingen bereikten zij eindelijk de kusten, die door de Noordzee worden bespoeld. Daar gingen zij aan wal en maakten de lage landen bewoonbaar. Zij hadden het geregeld aan de stok met bewoners van aangrenzende landen, maar waren onoverwinnelijk. Zij hielden de kustlanden in hun bezit en breidden hun macht gestadig uit tot zelfs aan de overzijde van de Wezer.

Toen het land te klein werd om aan alle bewoners een bestaan te verschaffen, kwamen de drie broers overeen, dat twee van hen een nieuw woongebied voor hun volken zouden zoeken. Friso (de oudste) zou blijven. Saxo en Bruno vertrokken in vrede en gingen elders aan land. Friso kreeg het hele gebied oostwaarts tot aan de Jade. Saxo nam de landen ten oosten daarvan in bezit. Bruno breide zijn macht verder landwaarts uit. Hij bouwde een stad, zo luidt de legende, die hij de naam Brunswijk gaf. De landstreek, waarin Saxo zich vestigde, kreeg de naam Saxenland.

Friso regeerde 68 jaar over Friesland. Hij werd in Stavoren (de residentie) begraven. Toen hij zijn einde voelde naderen, bond hij zijn onderdanen nadrukkelijk op het hart, dat zij voor de vrijheid der Friezen, ook na zijn dood, zouden blijven waken, opdat het volk niet onder vreemde heerschappij zou raken. Nooit moesten zij hun vrije halzen buigen onder de gehoorzaamheid van een vreemde vorst.

Tijdens zijn leven gaf Friso aan ieder van zijn zeven zonen een landstreek en deze gewesten werden tezamen de Zeven Zeelanden genoemd. De zeven „pompeblêdden” op de Friese vlag herinneren vandaag de dag nog aan deze zeven zeelanden.

- Uitgave: Provinciaal Bestuur van Friesland
In de handel gebracht door P. N. van Kampen en Zn. B.V. te Amsterdam
- Teksten: De geboorte van de „Friso” / Avontuur op de Zuiderzee / De „Friso” om útens / Boeiercommissie in actie / Terug in „it heitelân” / Statenjachten van weleer / De Boeier / H. G. van Slooten, Leeuwarden
De boeier „Friso” / Uit het logboek van de „Friso” / De naam „Friso” / A. J. Wijnsma, Leeuwarden
- Productie: Bureau Voorlichting provincie Friesland
- Foto's: Sj. Andringa, Leeuwarder Courant, B. den Oudsten, G. C. W. Oppenheim, J. D. de Jong, P. Molenaar
- Vormgeving: HZ-Reklame, Sneek
- Druk: J. G. de Vries BV, Sneek